

25/2015

Tilastomies torpparien asialla. Edvard Gyllingin maatalouspoliittinen ajattelu ja toiminta suurlakon ja sisällissodan välissä

Lectio praecursoria 27.2.2015

Petri Jussila

FL Petri Jussilan Suomen historian väitöskirja *Tilastomies torpparien asialla. Edvard Gyllingin maatalouspoliittinen ajattelu ja toiminta suurlakon ja sisällissodan välillä* tarkastettiin 27.2.2015 Jyväskylän yliopistossa. Vastaväittäjänä toimi akademilektor Ann-Catrin Östman Åbo Akademista ja kustoksena professori Pirjo Markkola Jyväskylän yliopistosta.

Väinö Linnan (1985, 216–217) *Täällä pohjantähden alla* -romaanissa kuvataan, kuinka tunnettu agitaattori ja puhuja Eetu Salin tulee vuoden 1907 yleisten eduskuntavaalien alla puhumaan Pentinkulmalle ja innostamaan maanvuokraajia ja työväestöä äänestämään sosialisteja. Torpparin poika Akseli Koskela hakee Salinin reellä kirkonkylästä. Matkalla Salin kysyy Akselilta:

- *Sanos poika mitä sinä ajattelet torppariasiasta ja työväenliikkeestä?*

Tähän Akseli vastaa seuraavasti:

- *No eikös se ole niin, että torpparit täytyy vapauttaa.*
- *Ja millä lailla?*
- *No valtion välityksellä.*
- *Ostamalla vai ilman? Omaksi vai valtion vuokralaiseksi?*
- *Omiksi tietysti....Eihän se siitä parane jos tullaan valtion vuokralaisiksi. Enkä ainakan minä ilman... Laillinen maksu, mutta vain raa'an maan hinta niille, jotka ovat itte tehneet, niin kuin mekin.*
- *Vai niin...No kun sinä saisit torpan omaksesi, niin vieläkö äänestäisit sosialisteja sen jälkeen kun olisit talollinen.*
- *Jaa....Tietysti...Muutonhan ne ottasivat takasin.*

- *Eivät ne niitä sitten enää takaisin. Jaa jaa... Visainen pulma. Et sinä poika enää minua äänestä silloin kuin saat torpan omaksesi.*

Reessä on myös paikallinen sosialistijohtaja Hellberg, jolle Salin tämän jälkeen osoittaa sanansa:

- *Siinä sen kuulit. Heillä ei ole muita pyrkimyksiä kuin se. Vapaaksi. He ovat tilapäisiä liittolaisia, eivät muuta. Itse asiassa me toimimme sosialismia vastaan ajamalla heidän vapauttamistaan.*

Tähän Hellberg totesi:

- *Jätettäköön valtion torppareiksi ja järjestettäköön heidän asemansa lainsäädännöllä.*

Salin jatkoi tähän vielä:

- *He...jos heidät irrotetaan isännistään ja kiinnitetään valtioon, he ovat edelleen yhtä tyytymättömiä. Ja kun isännät ovat heidät menettäneet, niin silloin he ovat valmiit vapauttamaan heidät valtiostakin, jolloin he liittoutuvat meitä vastaan yhdessä...Maaorjuus pois, hyötyi kuka hyötyi..*

Salin vielä toteaa ja siirtyy eteenpäin toisiin aiheisiin.

Tämä keskustelu kuvaa hyvin maanvuokraajien ja erityisesti torpparien asemaa 1900-luvun alun suomalaisessa yhteiskunnassa ja sosialidemokraattien vaikeuksia suhtautua siihen. Vaikka Linnan romaanissa keskustelijana olikin Eetu Salin, niin todellisuudessa tuolloisista sosialistijohtajista paneutui tähän kysymykseen syvällisemmin filosofian tohtori ja SDP:n kansanedustaja Edvard Gylling. Hän joutui miettimään juuri noita Linnan osuvasti kuvaamia asioita.

Tutkin väitöskirjassani Edvard Gyllingin maatalouspoliittista ajattelua ja toimintaa vuoden 1905 suurlakon ja vuoden 1918 sisällissodan välisenä aikana. Tutkimukseni on tehty yhden ihmisen näkökulmasta, mutta sitä kautta voidaan peilata laajemminkin aikakauden maatalouden ongelmia ja niiden ratkaisemiseen pyrkivää maatalouspolitiikkaa. Samalla tämä näkökulma korostaa sitä tosiasiaa, että yhteiskunnallinen muutos voi toteutua vain, kun yksittäiset ihmiset toimivat yhdessä jonkin asian eteen.

Karl Marxin keskittymisteorian mukaan suurtuotannon piti syrjäyttää pientuotanto maataloudessakin, mutta 1900-luvun alun kehitys eri maissa ei yksiselitteisesti tukenut teoriaa. Sosialistisessa liikkeessä syntyi kiista, miten tähän olisi suhtauduttava. Karl Kautskyn johtamat ns. oikeaoppiset marxilaiset uskoivat, että suurviljelys syrjäyttäisi pitkällä aikavälillä pienviljelyksen kun taas revisionistit Eduard Bernsteinin johdolla katsoivat kehityksen osoittaneen keskittymisteorian maataloudessa vääräksi. Suomen sosialidemokraateille maatalouden suuntaa koskeva ongelma oli erityisen tärkeä, koska Suomi oli 1900-luvun alussa vahvasti maatalousvaltainen maa. SDP:n ohjelmat ja politiikka nojasivat yleisesti ottaen selvästi marxilaiseen teoriaan ja sen kautskylaisiin tulkintoihin. Toisaalta tilaton väestö halusi yleensä oman tilan, minkä ajaminen taas ei sopinut sosialismin teoriaan.

Tämän takia puolueen linja oli tässä kysymyksessä pragmaattinen ja mukautuva, välillä varsin sekavakin.

Edvard Gyllingin toiminnassa yhdistyi vahva tutkimusosaaminen käytännölliseen poliittiseen toimintaan. Gylling oli vakiojäsen erilaisissa aiheeseen liittyvissä komiteoissa ja selvitysryhmissä. Hän käytti aiheesta myös useita puheenvuoroja valtiopäivillä ja kirjoitti siitä lukuisia artikkeleita eri lehtiin. SDP:n maatalouspoliittisiin linjauksiin vaikuttivat tietysti Gyllingin lisäksi puolueen muutkin johtajat ja asiantuntijat, erityisesti Oskari Tokoi ja Sulo Wuolijoki.

Gyllingin maatalouspoliittiset näkemykset alkoivat muodostua hänen opiskellessaan talous- ja tilastotiedettä Helsingin yliopistossa. Gyllingin pro gradu -tutkielma valmistui vuonna 1903 aiheesta *Maanviljelystyöväen taloudellisista oloista Ikaalisen pitäjässä vuonna 1902*. Ikaalisissa epäkohdat olivat pienempiä kuin maassa keskimäärin, mutta viimeistään tämän tutkimuksen aikana hän toden teolla kiinnitti huomionsa maaseudun sosiaalisiin ongelmiin. Samalla hän teki ensimmäistä kertaa vakavaa tilastollista ja yhteiskunnallista tutkimustyötä.

Vuoden 1905 suurlakon merkitys suomalaisen yhteiskunnan ilmapiirille oli valtava. Suurlakko merkitsi paitsi poliittisia voittoja myös kokonaan uuden henkisen maiseman syntymistä. Kun työväki esiintyi, toimi ja ilmaisi vaatimuksiaan suurlakossa, Jumalan asettamaan säätyjakoon tukeutuva ajattelu murtui lopullisesti. Suurlakon jälkeen työväenliikkeessä nousivat näkyvään asemaan nuoret ja korkeasti koulutetut henkilöt, niin sanotut marraskuun sosialistit, joihin kuului myös Edvard Gylling.

Gylling nousi sosialidemokraattien maatalouspolitiikan johtavaksi asiantuntijaksi ja linjanvetäjäksi, jonka asiantuntemusta käytettiin laajasti eduskuntatyössä, torpparikokouksissa ja puolueen työryhmissä. Suurlakon jälkeen Gylling horjui maatalouden kehityksen tulkinnassaan kautskylaisuuden ja revisionismin välillä, mutta päätyi sitten varovaisesti edellisen kannalle. Hän katsoi, että mahdollisesta pienviljelijöiden määrän kasvusta huolimatta hekin joutuvat yhä selvemmin mukautumaan kapitalistiseen kehitykseen. Näin Gylling vaikutti vahvasti siihen, että Suomen sosialidemokraatit eivät maataloudessa omaksuneet revisionistisia kantoja, ainakaan teoreettisella tasolla. Lyhyen aikavälin tavoitteissaan puolue oli tosin valmis myös tukemaan yksityistä maanomistusta ja oli muutenkin linjaltaan joustava. Kovin yhteistyöhaluiseksi sitä ei kuitenkaan voi sanoa.

Vuonna 1906 Gyllingin voimakkaasti ajamasta viljelyspakkovaatimuksesta tuli sosialidemokraattien keskeinen maatalouspoliittinen vaatimus. Viljelyspakko tarkoitti sitä, että jos maanomistaja ei viljele viljelyskelpoista maataan, hänen olisi jätettävä se halukkaalle vuokraa vastaan viljeltäväksi. Tätä kautta tilattomat saisivat maata uudisasutukseen ja pienviljelijöille tulisi mahdollisuus viljelyksen suurentamiseen. Viljelyspakon kautta oli mahdollista ratkaista maatalouskysymys lisäämättä maanomistajien määrää, mutta toisaalta sen toteutuminen olisi merkinnyt pienviljelmien lisääntymistä. Sosialistinen teoria sai siis väistyä pragmaattisen politiikan tieltä. Samalla SDP sai nousevan maanvuokraajaliikkeen ja muun

maaseudun tilattoman väestön vahvan tuen, mikä selittää sen nopeaa nousua valtiopäivien ylivoimaisesti suurimmaksi puolueeksi.

Gylling julkaisi vuonna 1909 väitöskirjansa aiheesta *Suomen torpparilaitoksen kehityksen pääpiirteet Ruotsinvallan aikana* tarkoituksenaan ongelman valottaminen historiallisesta näkökulmasta. Teos on empiriaan ja tilastoihin pohjautuva, eikä se ei sisällä mitään varsinaista teoreettista viitekehystä. Gylling halusi väitöskirjallaan tuoda lisävalaistusta ilmiön historialliseen kehitykseen ja syihin. Väitöskirja jäi kuitenkin varsin vähälle huomiolle ja yritys tuoda uusi näkökulma keskusteluun torpparilaitoksesta ei onnistunut. Voi olla, että poliittiset ryhmät olivat lyöneet kantansa lukkoon niin tiiviisti, ettei uudennlaiselle tarkastelulle ollut enää tilaa. Sen sijaan Gyllingin väitöskirjasta tuli alan perusteos, jota torpparikysymystä myöhemmin tutkineet tutkijat käyttivät ahkerasti.

Vuonna 1909 tuli voimaan uusi maanvuokralaki, joka jäädettiin vuokrasuhteet vuoteen 1916 asti. Tänä aikana oli tarkoitus saada ongelma lopullisesti ratkaistuksi. Uusi maanvuokralaki oli kompromissi, johon mikään ryhmittymä ei ollut täysin tyytyväinen. Poliittisen oikeiston mukaan se sortoi omistusoikeuden ikuisuuden periaatetta vastaan, vasemmiston mielestä tilanne säilyi melkein yhtä huonona kuin ennenkin ja keskustankin mielestä asetus oli osittain jopa vahingollinen. Puolueista se vastasi kuitenkin lähinnä vanhasuomalaisen ja maalaisliiton kantoja. Gylling katsoi, että uusi maanvuokralaki paransi tilannetta osittain muun muassa pidentämällä vuokrasopimuksia vähintään seitsemällä vuodella, määräämällä maksettavaksi korvausta maanvuokraajan tekemistä parannuksista ja rakentamista rakennuksista sekä mahdollistamalla vuokran maksamisen rahalla työn sijasta. Toisaalta Gylling löysi siitä sekä feodalismiin viittaava holhousta että maanomistajia suosivia tulkinnanvaraisuuksia. Hän totesi, että kaiken kaikkiaan vanhentuneen talousmuodon säilyminen orjuutti vuokramiehiä ja heikensi taloudellista edistymistä estämällä uusien viljelystapojen ottamisen käyttöön.

Gyllingin johdolla sosialidemokraatit perääntyivät viljelyspakkovaatimuksesta, koska sen ei uskottu olevan realistinen vaatimus porvarillisten puolueiden jyrkän vastustuksen takia. Uusikaan linja ei ollut varsinaisesti sosialistinen. Vuodesta 1911 alkaen sosialidemokraatit pyrkivät tekemään maanvuokraajista tilojensa omistajia, koska uskoivat sen turvaavan maanvuokraajan työn ja omaisuuden niin hyvin kuin se on mahdollista kapitalistisessa yhteiskunnassa. Tämän jälkeen SDP vetosi maanvuokraajien ”varsinaiseen asumisoikeuteen” tilojensa suhteen, minkä perusteella heidät pitäisi itsenäistää hyvin ehdoin. Varsinaisella asumisoikeudella tarkoitettiin ilmeisesti lähinnä raivaajan oikeutta raivaamaansa alueeseen silloin, kun hän ei ollut tehnyt sitä toisen palkkaamana eli ensisijaisesti työn tulosten omistusoikeutta. Laki ei tuntenut tämänlaista varsinaista asumisoikeutta, vaan sen kannalta kysymys oli joka tapauksessa tavallisesta maan käyttöoikeudesta, mikä päättyi vuokrasopimuksen loppuessa. Porvarilliset puolueet eivät tällaista asumisoikeutta tunnustaneetkaan.

Sosialidemokraatit ja porvarilliset puolueet olivat ensimmäisen maailmansodan vuosina samaa mieltä torpparien itsenäistämisen tarpeesta, mutta keinoista vallitsi suuri erimielisyys. Eduskunnassa käytyjen keskustelujen sävy kärjistyi erityisesti vuonna 1917 samalla kuin yhteiskunnallinen tilanne muuttui yhä epävakammaksi.

Käydyissä keskusteluissa Gylling suorastaan pelotteli porvarillisia edustajia lähestyvällä maanvuokraajien ja työväestön vallankumouksella. Samaan aikaan hän kuitenkin puolueen sisällä toimi aktiivisesti aseellista toimintaa vastaan ja yritti löytää neuvotteluyhteyttä maalaisliiton kanssa. Gyllingin perimmäinen tarkoitus olikin ilmeisesti painostaa porvarilliset puolueet hyväksymään torpparivapautus, jolloin joukkojen vallankumouksellinen paine vähentyisi. Näin ei tunnetusti tapahtunut, vaan alkoi sisällissota. Sisällissodan jälkeinen niin sanottu tynkäeduskunta hyväksyi heinäkuussa 1918 torpparilain, joka antoi maanvuokraajille oikeuden lunastaa vuokratilansa.

Gyllingille tilasto oli kaiken kaikkiaan erittäin tärkeä työkalu, jonka avulla oli mahdollista saada luotettavaa tietoa yhteiskunnallisista ilmiöistä. Tätä tietoa voitaisiin sitten käyttää erilaisten ongelmien ratkaisemisessa ja paremman yhteiskunnan suunnittelussa. Gylling perusteli usein myös historiasta käsin näkemyksiään suomalaisen yhteiskunnan tilasta ja siitä, millaisella politiikalla maaseudun ongelmia tulisi ratkaista. Tämä osoittaa sen, että yhteiskunnallisia ilmiöitä ja ongelmia oli hänestä tärkeitä tarkastella myös menneisyydestä käsin. Välillä Gylling käytti historiaa poliittisten argumenttinsa tai tavoitteidensa tukena tavalla, jota nykyään kutsuttaisiin historiapolitiikaksi. Tätä näkökulmaa aiemmassa Gyllingiä koskevassa tutkimuksessa ei ole juuri huomioitu.

Gyllingin maatalouspoliittisissa näkemyksissä ja toiminnassa yhdistyi pyrkimys yhteiskunnan taloudelliseen tehokkuuteen ja halu sosiaalisen oikeudenmukaisuuteen. Marxilainen teoria yhteiskuntakehityksestä oli rinnakkain yhteiskuntapoliittisen intressin kanssa, vaikkei niiden yhteensovittaminen ollutkaan aina helppoa. Gyllingiä voi pitää tieteelliseen tutkimukseen tukeutuvana mutta pragmaattisena marxilaisena, minkä takia hänen maatalouspoliittiset linjauksissa olivatkin varsin joustavia. Vaikka SDP:n pitkän aikavälin tavoitteena oli sosialismin toteuttaminen maataloudessakin, niin puolue oli lyhyellä aikavälillä valmis vahvistamaan yksityiseen omistusoikeuteen perustuvaa maanviljelystä, kunhan maanvuokraajat saisivat hyvän korvauksen tekemästään työstä.

Tutkimukseni osoittaa, että Edvard Gyllingin merkitys SDP:n maatalouspolitiikalle suurlakon ja sisällissodan välillä oli suuri, vaikkei hän sitä yksin muotoillutkaan. Suurlakon jälkeisinä vuosina Gylling oli ennen kaikkea tutkija, mutta valtiopäivätyöskentelyn ja maanvuokraajien liikkeen nousun myötä hänestä tuli yhä selvemmin poliitikko. Gylling oli puolueen maatalouspolitiikan johtava asiantuntija ja linjanvetäjä erityisesti siksi, että hänessä yhdistyi vahva tutkimusosaaminen käytännölliseen poliittiseen toimintaan. Tämän takia hän pystyi haastamaan porvarillisten puolueiden johtavat asiantuntijat, kuten esimerkiksi vanhasuomalaisten Hannes Gebhardin ja J.R. Danielson-Kalmarin.

Torpparikysymys ja tilattoman väestön ongelmat ovat jääneet taakse jo lähes sata vuotta sitten. Kuitenkin vieläkin yhteiskunnallisissa keskusteluissa viitataan mitä erilaisimmissa yhteyksissä ”nykyajan torppareihin” tai ”taksvärkkiläisiin”. Vaikka tällaiset historialliset analogiat ovat poikkeuksetta ongelmallisia, joskus ne voivat kuitenkin avata näkemyksiämme paitsi menneisyydestä myös omasta ajastamme. Esimerkiksi niin sanottujen nollatuntisopimuksilla työskentelevien työntekijöiden

asema on juridisesti epäselvä ja taloudellisesti epävarma, kuten oli 1900-luvun alun maanvuokraajienkin.

Kaiken kaikkiaan nykyään elämme varsin erilaisessa – ja valtaosin paremmassa – yhteiskunnassa kuin sata vuotta sitten. Kuitenkin omassa ajassamme on löydettävissä valitettavia yhtäläisyyksiä tuohon aikaan. Esimerkiksi Thomas Piketty (2014) on laajan taloushistoriallisen analyysin pohjalta tullut siihen tulokseen, että varallisuuserot ovat 1970-luvulta lähtien alkaneet kehittyneissäkin maissa jälleen kasvaa. Hänen mukaansa Euroopan varallisuus jakautuu lähes yhtä epätasaisesti kuin 1800-luvun lopulla, vaikka eriarvoistumiskehitys on ollut Yhdysvalloissa vielä selvempää. Pikettyn mukaan onkin pelättävissä paluu mahtisukujen ja perijöiden hallitsemaan yhteiskuntaan, missä pääomien keskittyminen voi johtaa ristiriitojen kasvuun. Tällainen kehitys meidän kannattaa omankin väitöskirjani valossa pyrkiä estämään, koska se voi uhata paitsi talouskasvua niin myös yhteiskuntarauhaa ja demokratiaa.

Edvard Gylling yhdisti toiminnassaan tieteellisen tutkimuksen ja poliittisen toiminnan. Nykyäänkin olisi syytä hyödyntää tieteellistä tutkimustietoa systemaattisesti poliittisten linjausten tukena, jolloin päätöksiä tehtäisiin enemmän tiedon kuin uskomusten pohjalta. Samoin taloudellisen tehokkuuden ja sosiaalisen oikeudenmukaisuuden yhdistäminen on myös meidän aikamme keskeinen haaste, vaikkakin nyt on huomioitava myös ekologisesti kestävä kehitys.

FT Petri Jussila työskentelee projektiasiantuntijana Jyväskylän ammattikorkeakoulussa.

Kirjallisuus

Gylling, Edvard. 1907. *Maanviljelystyöväen taloudellisista oloista Ikaalisten pitäjässä v.1902*. Taloustieteellisiä tutkimuksia III. Helsinki.

Gylling, Edvard. 1909. *Suomen torpparilaitoksen kehityksen pääpiirteet Ruotsinvallan aikana*. Taloustieteellisiä Tutkimuksia IX. Helsinki.

Linna, Väinö. 1985. *Täällä pohjantähden alla*. Juva: WSOY.

Piketty, Thomas. 2014. *Capital in the Twenty-First Century*. London: The Belknap Press of Harvard University Press.